

Marsall László, Magyarország

„Ne szólíts ki Uram készületlen,
Ne szólíts ki Uram készületlen
Vezess elébb az enyhítő kútra,
Úgy bocsáss el engem e nagy útra.”
(Csángó ima)

Feltartott, de nem megadást jelző tenyerük ráncvéste M betű jelével hirdették az etruszkok: Memento mori – emlékezz a halálra. Érkezte senkinek nincs a homlokára írva, mikor, miért és hogyan. Általában mellbevágó hírtelenséggel következik el, lesújtván áldozót és áldozatot egyaránt. Ki ismerheti az Isten elszóltási lajstromát, sorrendjét, annak logikáját? Az emberi agy számára felérhetetlen dimenzió, ahol, amelyben védtelenek, kiszolgáltatottak vagyunk. Földi hatalmunk véget ér. Időnk múlásával egyre nő bennünk az együttérzés, a hiány, melyet a közhely pótolhatatlannak nevez, holott valóban az... Nem igaz, hogy magunkat siratjuk. Csak az igaz, hogy aki elment közülünk, ő visz belőlünk részeket magával a temetőbe, mely aztán a szó szoros értelmében, mint temető, közhely. Mi is fogyunk. Egyre több halál kerít körül minket, élöket, és már nem is sejtjük mikor csap le. Módozatai igen találékonyak. A mechanizmusból adódóan is Marsall Laci halálhírét hallván ösztönösen megkerestem Ágh Pista nemrég megjelent összegyűjtött verseit. *Jóslatok az újszülöttnék* sámánosan talányos ciklusában (megjelenés 1973) közzétett versét, a *Barátok neve napja* címűt. Akkortájt, mindenféle összeesküvés nélkül inkább esztétikai, de politikai alapon is mást akaró magyarok hajoltak össze néhányan. Fehér asztalnál a beszélgetések vége felé az abrosz színe vörösborok által befolyásoltatott. A bor vérpiros volt, közte a fehérszerű anyag, amelyről szentül fogadtuk, *lemossuk a gyalázatot*. Az arcunk pedig zöld árnyalatot öltött, némi vodkák elfogyasztása közben, így meg is volt a nemzeti lobogó, még ha ily frivol módon is. Máig hiszem, gondolataink makulátlanok voltak, már amennyire egy gyarló világban lehetséges.

Hatan voltunk megidézve. Pista akkori szeretetét ebben a varázslatos hatos koktélban mérte: Bella István, Tóth Bálint, Simonffy András, Lázár Ervin, Döbrentei Kornél, Ágh István. Mindenki kapott egy versszakot, azon belül egy népi ihletésű, legendáriumi magyarázatot a keresztnevére. Akkor mindnyájan fel is feszültünk az igazságra. Az utolsó strófában a költő kérleli Szent Istvánt: „István magyar király, segíts, hogy senki ne pusztíttasson el közülünk/ Se maga, se más keze által.../ Engedd ifjúságunkat túlélni, / Szent István, magyarok királya.” Engedett kicsit az Úr, kinek hogyan, de már azóta nincs köztünk, bár jóval korábban ment el, de azért nem annyira, Bella, Lázár,

Döbrentei Kornél (1946) költő. A Hírel szépirodalmi rovatát 1992 és 2006 között szerkesztette. Egybegyűjtött versei *Tartsd meg a sziklát* (2008) címmel jelentek meg.

Simonffy. És ebbe a szűk körbe tartozott – akkoriban nagyon is élön – költészete, jelleme okán Marsall Laci. Rá emlékezésem bevallottan elfogult, mentesen minden költői nagyság feltárásától. Elemzését csinálják azok, akik régóta hatékonyan megtehették volna, de a kritikusok zömét is az aktuálpolitika vezérli. Tehát az én pár sorom elfogult, és vállaltan személyes. Mert nagyon fáj! Nagyon fáj, hogy egy nagyon régen elment örökifjú versét idézzem. Nem tudom, fiatalon ezeket az összefüggéseket kellő mélységben éljük-e meg. Talán nem is elvárható. Félek nem, s tán ez az isteni bölcsesség irántunk tanúsított jele. No és a csoda: fizikai létében már nincs valaki, erről harsánykodik az urnát befalazó vakolókanál idegtépő agresszív zaja, amely olykor a lélekben egy vulkánikus dübörgéssel ér fel. És mégis működik egy jelenvalóság. Egy mondat, egy verssor, egy gondolat, egy karakterisztikus gesztus emléke legyőzi a végső elmúlás megalázó neszeit. Szellemteste megjelenik, és az ember azon kapja magát, hogy hangosan beszélget vele. S ha jól odafigyel, megérti a válaszokat is. Általában a kérdéseket, amelyekre emberi intellektus nem képes érvényesen megfelelni, mi még itt maradottak tesszük fel. Még nem is vagyunk Kháron ladikjában, de szemünkre mégis obulus tétetik. Meglehet, tényleg megbízhatóan csak belülről, vagyis a szívünkkel látunk jól? Laci jól látott. Zseniálisan átlátott mindenféle irodalmi életen, vigalmi korcsmán. No és mi kínálkozott lelket nyugtató vagy éppen felajzó panorámának? Biztos annak, aki nézi, de inkább azé, aki megéli. Laci is miféle távlatok vonzásába kerülhetett, amelyre oly sokan ráál-dozták az életüket?

És micsoda fekete aratás dühöng fölöttünk, alattunk, körülünk. A sors durva malomkövei összetörik, megörlik a *Csontmolnárok*, szétzúzzák legjobbainkat. Miféle pazarló betakarítás ez? Ami ebből született, születik, komiszkenyérnek való. Hol van ettől a nemzet kenyere? Mit búsulsz kenyeres? – kérdi a költő. Hát ezt a felfénylő nevek-ből összeállított sötét listát. Mert lehet, nekik már az örök világosság fényeskedik, a mi elménk alkalmasint gyászba borul az elviselhetetlen veszteség miatt. Csak az utóbbi időkben elmenők közül néhányat sorolnék fel a Parnasszust megkísértőiből: Gyurkovics Tibor, Nagy Gáspár, Makovecz Imre, Schulek Ágoston, Csurka István, Hornyik Miklós – közbevetőleg a földi ormokat megostromlók is ide kíváncsoznak, mint Erőss Zsolt, Kiss Péter –, Kiss Dénes, Görömbei András, Halmos Béla és Marsall László. Aki a költészetben és személyiségében egyaránt valósította meg a kikezdetetlen autonómiát. Naponként harcolta ki, védte meg éles elmével, műveltséggel, belső hittel, és ha formába lendült, kesernyés öniróniával és a világnak, no meg nekünk is megbocsátani képes humorral.

Amikor ifjúságunk delelőjén feltűnt szikár, magas alakja a Rádió melletti Mária utcai borozóban, az irodalmi műhely is helyettesítő intézményben, ahol rendszeresen, főként rádiófelvételek után, megfordult Raksányi Gellért, Kormos István, Latinovits Zoltán, Nagy László, Puskás Karcsi, Horváth László, Papp Zoltán rádiószerkesztők (utóbbi a Huszonkettes csapdája zseniális fordítója), Berza Laci, Györfi, Béri Géza, Bella, Simonffy András, ők már odafent koccintanak értünk. A ma is élők közül gyakran megjelent ott Novotny Zoli, Zeke Gyula, Kiss Bence, Ágh István, Kemsei Pista, Tóth Bálint és legifjabbként magam is. Az akkori magyar értelmiség színe java. Megannyi veszélyeztetett nagyívó, veszélyeztetett önsorsrontó. Már csak azért is elmondható ez, mert ezen az enyhelyen oly bort mértek, miután felhőrpintette az ember, úgy érezte a gyomrában, mintha egy bádogtartályban elementárisan zörgő dunai kavics görögne.

Nos, amikor Marsall, kezében a kötelező 7/3-as – most már értem, tréfásan olykor miért jelentkezett be a telefonba: itt Kőrösi elhárító százados beszél – töltetű kancsóval (hét deci borhoz három deci szóda, másképpen nemigen lehetett volna meginni, bár enyhítésre siklató korcsolyának friss flekkent hoztak mustárral, erős paprikával) megérkezett az asztaltársasághoz, főként magasodva, megállt és köszönt. „Jó napot urak, Marsall László, Magyarország.” Ezzel leült szálfaegyenesen. Nem Weöres Sándor fedezettjeként, zseniális költőként foglalt helyet, hanem mint volt magyar nagyjéretű, válogatott röplabdázó. Nemzetközi mérkőzéseken nevükön nacionáléik bemondásával mutatták be. Innen is a Marsall László, Magyarország önérzetes bejelentkezés. A másik olvasatban a hovatarozás deklarálása és annak felmutatása, hogy nem szenved identitáshiányban, ám emlékezetkiesésben sem. Tudta kiknek köszönheti a vele szemben nagyon sokáig kíméletlenül folytatott diszkriminációt, és hogy kik, mit bosszultak meg rajta, naponként. Tudni illik, hogy '45 után az apja veséjét a bolsevikok verték le. Marsall édesatyja főszolgabíró volt az ún. Horthy-rezsim alatt. Ennek árnyéka ráterült a fiára is, ezek után nemigen került a napos oldalra. Tán máshogy sem. Elhallgatta, negligálta a liberális kommunista kultúrpolitika. Bár – vagy éppen ezért – nemzedéke egyik különlegesen kiemelkedő tehetsége volt. A háttérben hallgattatták el, díjakat nemigen kapott. Annak idején beszélgettem erről Csoórral – aki Lászlót nagyra becsülte –, erre csak legyintett: „a Laci ennél sokkal nagyvonalúbb. Ezek a címek nem érdeklik.” És ha igen? Kitüntetések birtokában mondhat-e ilyen egy pályatárs, akit nemegyszer szintén szilenciumra ítelt az akkori kultúrpolitika, és aki tudja, hogy ez esetben nem erről van szó, amikor az elismeréseket osztogatják, hanem a társadalmi jelenlétről, amely már nem egészen hiúság kérdése. A másik bajtárs helyzetbe hozásáról. Lacit látszólag tényleg hidegen hagyta ez a díjazások körüli sok hú-hó. Bár nekem rengeteg éjszakánk egyikén megnyilatkozott. Elmondta, méltánytalannak érzi ezt a vele szembeni viselkedést, és minden gonoszság nélkül felhozott néhány méltatlant a felterjesztettek közül. Ha annak idején költői rangjához méltón értékelik, ez a magyar szellemi életet erősítette volna. Nem így történt, illetve megtörtént néhány évvel ezelőtt. Ez csak szépségtapasz. Valamiképp itten a megörökölt stratégia ostoba. És ez a magyar politika káraként is megjelenik. És már azok sem figyelnek oda, akik a juttatásban részesültek. Az elismeréseket nem züllesztheti le az aktuálpolitika mérlegelő kegye. Ez a gyakorlat nemigen változott a kilencvenes évek után sem, és ha ez továbbra is így marad, meg fog döglenni, kifulladás ezeknek a díjazásoknak minden erkölcsi súlya. Méltó nehezék nélkül hogyan akarunk hitelesen működtetni mérleget?

Lacit igazán, úgyis mint létnemegvalósítást, mint Eröss Zsoltot a hegyhágás, látszólag csak a vers érdekelte, és megszállott matematikusként a különböző elméletek, például a Kolmogorov valószínűségszámítástól kezdve a játékelméleten, a halmazelméleten át, a romhalmazelmélet kerítette hatalmába. Eme tételekről kimeríthetetlenül hosszan és szenvedélyesen beszélt az asztalnál. Ki jobban, ki kevésbé bírta az olykor követhetetlennek tűnő előadásokat, amelyeknek később még világosabb nagyon is fontos társadalmi üzenetük volt. Stúdióimait édesanyjától öröklötten, remek füle lévén mindig nagyszerű klasszikus zeneszerzők „melódiáival”, például Beethovennel, fűszerezte. Amikor egyszer a test esendőségéről és a lélek megtartó erejéről polemizáltunk, felpattant, és hogy megértse mindenki, közölte, a hús gyarlósága is megneemesíthető. Tapintatosan odament a nyitott ablakhoz, és belei mozgatóásával – mindez tanúk előtt esett meg – tehát nem a száján, hanem azzal ellentétes póluson át kiengedte magából

az V. szimfónia hangsúlyos dallamait. Pontosan betartva, illetve a produkcióból kiszólva bemondta – miután fejből ismerte a partitúrát – a zeneszerzői utasításokat. Számomra ott és akkor – ma már mindenképpen – a test, a lélek és a fülhallás egysége más dimenzióba került, pontosabban szólt. Kizárva mindenféle trivialitást a maga sajátos módján elementáris élmény volt ennek megtapasztalása. Tóth Bálint, aki a bencéseknel végzett, és az ÁVO alatt hat évet ült, az attrakció után csendesen annyit jegyzett meg: „Akadnak korok, amikor a börtönkübli az autonómia végső maradványa.”

Reménytelen igyekvésnek tűnt akkoriban, nemhogy osztályidegennek, de becsületes munkásnak, parasztnak lenni is. Mint tudjuk '56 után a kivégzettek több mint 85 százaléka fiatal munkás volt. Csak nagyon későn érvényesült, meglehetősen csonkán a kádári jelszó, aki nincs ellenünk, az velünk van. Mi a magyarság többségével nemigen tartoztunk ebbe a körbe. Kilencvenig és még azon is túl a magyar értelmiség tartással bíró zömére a három T-ből (tiltjuk, túrjuk, támogatjuk) általában az első kettő vonatkozott. Más, szinte megrendítő tapasztalás, hogy az utóbbiak remekül reprezentálva igencsak virulnak itt e kies honban és külföldön is. A túrést, tiltást – tisztelet a csekély kivételnek – minden cselédmentalitású kultúr hivatalnok be is tartotta. Magyarán betartottak. És az sem igaz, hogy csak a Hamvas Béla, Weöres, Pilinszky, Nemes Nagy, Kormos, Nagy László, Csurka, Csoóri, és még sorolhatnánk, nemzedéke tagjai szenvedtek szilencium alatt. A mi generációnk – és ez '56 után volt – nemzeti szellemben fellépő képviselői is elég sokáig az asztalfióknak írtak. Legtöbbjük B listásnak, osztályidegennek minősítettet. Nacionalistának, irredentának, a szocializmus ellenségének. A történelmietlenül használt fasiszta, náci, antiszemita billog csodafegyvere később vettett be. Tán az amerikai tőkeemegszállítás után? A világon tán egyedül itt, ebben az országban a leghatékonyabban. Egyszer és mindenkorra tisztázzuk a fasiszmus eredete olaszországi, a nácizmus németországi, a hungarizmus magyarországi „termék”. A fasiszta németek, avagy magyarok kifejezés pedig sztalinista, szovjet csúsztatás. A „nyemeckije fasiszti” nem állja meg a helyét még akkor sem, ha e helyet bitófákkal cövekelték ki. E szellemiséget követve akár a nyugati nagyhatalmakat tekintve is a II. világháború utáni, mindmáig elkövetett cselekvéseikre gondolok, több Nürnbergi pert lehetne, volna kötelező kiírni. Vagy vaskosan igaz, kis lélekszámú népeknek fájdalmas tudomásul venni, hogy a győztesek diktálta igazság az igazság.

Marsall Laci mindezt tudta. Már akkor, amikor csak az orosz tankok tartózkodtak bent. Nagy képzelettel bírt az élet iránt is, de mint vérbeli skorpió (egy napon születünk, november 3-án, igaz ő 13 évvel előttem, és a történelmi tényeket tekintve ez nagy különbség) úgy vélem, közös történelmi nyavajaink okán sikerült beszélgetéseinkben kiegyenlíteni ezt a születési távlatot. Nem túlzás, tanúk vannak rá, hogy ahányszor csak találkoztunk, több dimenziós elme és létjátékokat játszottunk, ismertük egymást, a gyenge pontokat mindenképp. Érdekes, ha bor mellett csipkelődünk is olykor, soha nem szúrtuk halálra egymást. Önmagunkat hamarabb. Hasonló a hasonlónak örül. Bármibe kezdtünk, akaratlanul is feladtuk a labdát, és emlékszem izzani kezdett az asztal körül a levegő. Az időkben szokás volt, hogy fülelő emberek ültek mindig közel az asztalunkhoz, de mi mindig különleges asszociációs nyelven társalogtunk. A hallgatózó majd megőrültek, mert semmi használhatót nem szűrtek ki a látszólagos összefüggéstelen mondatokból olykor csak szavakat sorjázta ki. Bizony mondom, azt hitték két elmeháborodott szabadult ki a tébolydából. Egy rövid asszociációs párbeszéd máig bennem él. Laci mondta: „a villám földbe gyökérezett torma”. Erre én: „a folyót

továbbadják egymásnak a szomjúzók”. Laci: „Akkor jól működnek az esőcsinálók.” Erre én: „Na ja, ha ennyire szeretik a tormát!” És így tovább, több órán át. A hallgatózók hiába váltották egymást, érződött, nem bírják. Pedig a mi részünkről ez csak egymást szórakoztató primitív játék volt. Amúgy nemigen volt szokásunk érdekes módon, és nem is volt illendő politikáról beszélni. Inkább lovakról, sportról, olykor hölgyekről, mert ez a kötelező szemérmes túl pihentető volt. Emlékszem, mivel magam is többféle sportágban igyekeztem (labdarúgás, torna, birkózás) tényleg fél szavakból is értettük egymást, ezért érdeklődéssel hallgattam, szinte tudományos szintű előadását a röplabdázás csínjáról-bínjáról. Kimerevített képekben jelentek meg a mondottak. „Az ellenfél szervál, mi elosztva stratégiailag úgy helyezkedünk, hogy minden talpalatnyi helyről úgy mentsük meg a labdát, hogy az eljusson úgymond feladva a hálóhoz közeli leütő társaknak. Már a hátaddal érzed, hogy feléd érkezik a labda, elrugaszkozsz, magasan a háló fölé emelkedsz, oly magasra, hogy legyen időd szétnézni, hová fogod leütni a labdát, hogy az hátréthatatlan legyen. És megérkezik, és akkor kíméletlenül lecsapod.”

Hát visszavonhatatlanul megváltozott a helyzet, és így meg a mérkőzés állása is. Mert immár Isten adta föl a labdát Lacinak, aztán maga is csapta le. Védhetetlenül.

2013. augusztus 5.

